

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний економічний університет

Юридичний факультет

*Кафедра документознавства,
інформаційної діяльності та
українознавства*

Оцифрування архівних фондів: проблеми та перспективи

Курсова робота з дисципліни

«Документаційне забезпечення управління»

студентки групи ДІД-32

Посторонко Ірини Валеріївни

Науковий керівник:

кандидат історичних наук

Недошитко Ірина Романівна

Роботу допущено до захисту

« » _____ 20__р.

Тернопіль 2017

ПЛАН

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО АРХІВНИЙ ФОНД.....	5
1.1. Загальні основи та нормативна база НАФ України.....	5
1.2. Склад і структура НАФ України.....	8
1.3. Право власності на документи НАФ.....	11
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ	13
2.1. Поняття «електронний архів».....	13
2.2. Можливості архіву електронної документації	17
2.3. Комп'ютеризація архівної справи.....	20
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВІВ	23
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	30

ВСТУП

Актуальність дослідження. Збереження документного архівного фонду України — духовного і матеріального надбання для майбутніх поколінь — важливе завдання і обов'язок архівів, пріоритетний напрям їхньої діяльності на сучасному етапі. Особливо актуально це зараз, коли, як підкреслює Ю. Столяров, "існує розуміння неминущої цінності документів, що дійшли до нас, і в той же час зростає небезпека їхнього руйнування через економічну і політичну нестабільність у світі, різке погіршення екологічної обстановки, випадки вандалізму, стихійних лих, техногенні катастрофи і недбайливе ставлення до них" [8].

Проблема зростання обсягів документів сьогодні актуальна для всіх. На даний момент, через складність доступу до архівів все частіше збільшується час пошуку документів, і, як наслідок, вимушених простоїв. Виокремлено найефективніші способи вирішення цієї проблеми : є сканування документів, організація і створення електронного архіву.

Окремі організації і установи культури, науки, засобів масової інформації, промисловості та ін, що створюють і зберігають значні масиви цифрових інформаційних ресурсів та надають до них доступ, вже неодноразово стикалися з необхідністю спеціальних зусиль зі збереження цифрових інформаційних ресурсів та надання довгострокового доступу до них [4].

Сучасна діяльність світової спільноти, рівноправним членом якої є Україна, характеризується виробництвом, генеруванням, обробкою, передаванням та використанням колосальних масивів документальної інформації, розміщеної на різних носіях. Її акумулювання в інформаційно-пошукових мережах, орієнтація на всебічне використання як інформаційного ресурсу є характерною рисою сучасного суспільства, яке все більш набуває характеру інформаційного.

Інформатизація суспільства тісно пов'язана з його комп'ютеризацією, але якщо друга дефініція характеризується тільки впровадженням сучасної техніки та накопиченням на її базі інформаційного ресурсу, то забезпечення

зацікавлених користувачів різноманітними, вичерпними, достовірними знаннями в режимі on-line і є головною рисою інформаційного суспільства.

В умовах інноваційних запроваджень всі історично задокументовані масиви архівної інформації є продуктивною ланкою суспільної діяльності, важливість якої підкреслюється стратегією держави щодо входження України до глобального інформаційного середовища.

Пріоритети незалежної України в умовах інформатизації суспільства чітко визначені в Законах України “Про інформацію”, “Про Національну програму інформатизації”, “Про Національний архівний фонд і архівні установи”, “Про електронний документ та електронний документообіг” та ін.

Тому дослідження розвитку інформатизації архівної галузі, аналіз його концептуальних засад, історії впровадження комп’ютерних технологій, еволюції опису архівних ресурсів, становлення інформаційної мережі галузі, входження до глобального інформаційного простору є актуальною темою [15].

Об’єктом дослідження виступають архівні документи.

Предметом дослідження є архівний фонд, особливості його функціонування.

Мета дослідження : дослідити особливості оцифрування архівних фондів.

Для досягнення поставленої мети ми ставимо такі **завдання**:

- розглянути загальну характеристику архівних фондів;
- охарактеризувати електронні архіви та їх переваги;
- визначити проблеми збереження цифрової спадщини;
- встановити основні переваги оцифрування архівних фондів.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО АРХІВНИЙ ФОНД

1.1. Загальні основи та нормативна база НАФ України

Згідно із законодавством України Національний архівний фонд (НАФ) це – «сукупність архівних документів, незалежно від їх виду, місця і часу створення та форми власності на них, що постійно зберігаються на території України або згідно з міжнародними договорами, , підлягають поверненню в Україну, відображають історію духовного й матеріального життя її народу та інших народів, мають наукову, історико-культурну цінність, визнані такими відповідною експертизою та зареєстровані у передбаченому законом порядку».

Звідси випливає, що Національний архівний фонд – це не просто всі документи, які зберігаються на території України, а тільки ті документи, які мають історико- культурну, наукову цінність, саме вони відображають історію народу і т.д. У цьому відношенні поняття НАФ істотно розходиться з поняттям державного архівного фонду, що існувало в СРСР і зараз існує в Росії. Там – це просто сукупність усіх архівних документів, які зберігаються на території країни і мають важливість для держави й суспільства або певну цінність. Таке ж поняття існує в США і деяких європейських країнах [2].

В Україні ж на перше місце висунуто не принцип зберігання на території країни, а принцип національної важливості документів. Архівні документи, які є українського походження, але на даний момент зберігаються за межами країни, підлягають поверненню, вони є частиною НАФонду. Ця претензія на практиці в найближчі роки не може бути здійснена, бо значна частина українських архівних документів, що зберігаються за кордоном, визнана частиною державних і національних фондів інших країн через їхню цінність і значущість для історії тих держав. Це стосується в першу чергу саме російського й польського комплексу українських документів, бо Україна входила до складу цих держав.

Проте таким визначенням меж свого національного архівного фонду Україна не вимагає негайного повернення цих документів, а лише визначає межі своєї архівної спадщини. Іноземні країни таким чином отримують змогу ознайомитися з обсягами і характером архівних претензій української держави і вже залежно від власних міркувань вирішувати долю цієї частини українського архівного фонду. Треба зазначити, що численні європейські країни, США й навіть Аргентина вже повернули до України значну частину документів, визначених як іноземна частина Національного архівного фонду. Польща та Росія також повернули деяку частину документів, хоча для них це, зрозуміло, значно серйозніше питання.

Також, до НАФ належать не всі документи, які зберігають саме в українських архівах. У законі вказано, що це лише ті документи, які мають наукову й історико-культурну цінність і відображають історію матеріального та духовного життя народу України та інших народів. Це формулювання на перший погляд виглядає дуже розпливчатим – не зрозуміло, життя яких саме народів – лише України чи взагалі світу? Проте таке широке формулювання відбиває реалії архівного зберігання документів в Україні. Адже в архівах України є не лише власно українські документи, а й документи польські, російські, литовські, австрійські, німецькі, угорські і т.ін. Далеко не всі вони можуть уважатися такими, що відображають життя саме українського народу, хоча, без сумніву, вони мають велику історичну цінність і являють собою частину українського архівного надбання. Іншими словами, таким широким формулюванням змісту НАФ Україна визначає реальний склад свого архівного фонду й дещо обмежує претензії з боку іноземних держав. Все це, зрозуміло, не виключає можливості тісної співпраці в галузі обміну документами з іншими країнами. Окрім того, обмеження складу НАФ важливими з історичної та наукової точки зору документами дозволяє відділити національне архівне надбання від решти документів, що зберігаються в архівах України, але є важливими лише для окремих установ або громадян [11].

Таким чином, поняття Національного архівного фонду в теоретичному плані є вельми широким. Тому в законі чітко вказано, що належність архівних документів до НАФ конкретно визначається відповідною експертизою та державною реєстрацією, тобто в найбільш вузькому конкретному розумінні НАФ України – це сукупність архівних документів, які пройшли державну реєстрацію як документи НАФ на підставі висновків експертів.

Держава за законом оголошує НАФ частиною національної та світової культурної спадщини, найважливішим джерелом інформаційних ресурсів суспільства і ставить під свій захист, гарантуючи його поповнення, збереження й збільшення. Уся система архівних установ України покликана зберігати в першу чергу документи НАФ. Державні архіви взагалі зберігають тільки документи НАФ, і лише ці документи за законом мають зберігатися постійно. Усі документи НАФ, незалежно від форми власності на них, місця зберігання, характеру носія, проходять державну експертизу, офіційну державну реєстрацію і підлягають обліку відповідно до єдиної загальнодержавної системи. Документи, які розміщені в іноземних державах і не передані у власність України, створюють особливу частину НАФ і заносяться до спеціального державного реєстру «Архівна україніка», який ведеться Держкомархівом України [5].

1.2. Склад і структура НАФ України

У складі НАФ України є документи всіх типів і видів, самого різноманітного походження та змісту. Найголовна ознака документа НАФ – це його цінність, яка може бути визначена змістом, походженням, часом створення, авторством, зовнішнім оформленням документа й багатьма іншими чинниками.

У складі НАФ зазвичай виділяють три групи документів:

- документальні комплекси, створені на території самої України внаслідок діяльності органів влади, місцевого самоврядування, підприємств і організацій, груп та об'єднань громадян, церкви, приватних осіб і т.д., тобто це все цінне для нації, що створено в самій Україні;
- українські документи, створені за межами України внаслідок діяльності різних емігрантських організацій, а також окремих видатних представників української нації, що жили за кордоном. До цієї групи входять документи емігрантських урядів, суспільних рухів, культурно-просвітницьких і наукових товариств, організацій, об'єднань, численні особові фонди і т.д.;
- документи іноземного походження, що утворилися на теренах інших держав і, за різних обставин опинившись на території України, стали невід'ємною частиною історико-культурної спадщини її народу. Цінність таких документів може визначатися не лише їх належністю до історії України, але й значенням цих документів для світової культури та історії, або навіть їхньою матеріальною цінністю [1].

У цілому в кожній з названих груп виділяються документи трьох типів за ступенем цінності.

1. Звичайні, або просто цінні документи.
2. Особливо цінні – документи, що містять інформацію про найважливіші події, факти і явища у житті суспільства, не втрачають значення для економіки, культури, науки, духовного життя, міжнародних відносин, екології, державного управління, оборони і є неповторними з погляду їхнього юридичного значення й автографічності.

До особливо цінних можуть бути віднесені як окремі документи або одиниці зберігання, так і групи одиниць зберігання і навіть окремі архівні фонди у повному обсязі. Ці документи позначаються спеціальним грифом «ОЦ» вже на стадії діловодства.

3. Унікальні – це документи, які становлять виняткову культурну цінність, мають виняткове значення для формування національної самосвідомості українського народу, а також визначають його внесок у світову культуру. Найважливішим критерієм унікальності документа є, зрештою, його раритетність і вартість на ринку. Унікальні документи перетворюються на справжні пам'ятки культури, і для них передбачено особливу форму обліку – через занесення до Державного реєстру національної культурної спадщини.

Визначення критеріїв унікальності документа й віднесення його до державного реєстру регламентується спеціальним положенням «Про віднесення архівних документів до категорії унікальних» і відповідними методичними рекомендаціями Держкомархіву. Такі документи мають зберігатися переважно в центральних та обласних державних архівах. Визначають унікальність документів експертні комісії вищого рівня [23].

У цілому цінність і унікальність документа визначається на підставі таких критеріїв:

- статус і значення фондоутворювача;
- походження документа;
- авторство документа;
- час створення документа;
- цінність інформації, що міститься в документі;
- юридична сила документа;
- оригінальність документа;
- наявність художніх і палеографічних особливостей.

Ці критерії застосовуються при визначенні унікальності комплексно, але інколи буває, що один з них стає в цій справі вирішальним.

Зі всіх унікальних і особливо цінних документів обов'язково знімають копії. Якщо документ є власністю приватної особи – державні архівні служби самі знімають з такого документа копію або допомагають в цьому. Передусім роблять страхові копії – вони обов'язкові за законом і зберігаються окремо від самих документів у державних архівах. Для користування особливо цінними й унікальними документами роблять також копії фонду користування, які можна отримати в читальному залі [12].

1.3. Право власності на документи НАФ

Закон України визнає будь-які форми власності на документи НАФ, що відповідають Конституції та законам України. Фактично їх три – державна, комунальна й приватна. Оскільки ж ці форми власності можуть проявлятися різноманітно, за аспектами власності склад НАФ можна поділити на чотири групи:

- документальні комплекси, що належать державі;
- документальні комплекси, що належать територіальним громадам;
- документальні комплекси й документи, що є власністю суб'єктів господарювання недержавного походження, релігійних організацій та об'єднань громадян;
- приватні архівні зібрання й окремі документи, що зберігаються фізичними особами [20].

У руслі сучасних світових тенденцій архівний закон визначає рівні права іноземних громадян з правами громадян України щодо доступу до документів НАФ. Надання державним архівним установам контрольних функцій щодо всіх документів НАФ, в чиїх би руках вони не були, забезпечується відповідним правовим механізмом. З цією метою архівний закон передбачає норму про обов'язкову реєстрацію архівних документів, які пройшли експертизу цінності.

Якщо експертиза є архівною частиною процедури віднесення документа до складу НАФ, то державна реєстрація є юридичною частиною цієї процедури. З фактом реєстрації закон пов'язує виникнення, зміну або припинення певних прав і обов'язків. Як передбачає це положення про державну реєстрацію документів НАФ, власник документів зобов'язаний доводити до відома державну архівну установу, яка видала реєстраційне свідоцтво, про передачу права власності на документи або про будь-які зміни їхнього місцеперебування, умов зберігання або використання.

Вивозити оригінали документів НАФ за межі України забороняється. Винятком є тимчасове експонування документів на виставах або реставрація матеріалів за кордоном. Комплекс цих заходів дозволяє державі контролювати й оберігати склад НАФ, не порушуючи при цьому права власників документів [3].

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ АРХІВНОЇ СПРАВИ

2.1. Поняття «електронний архів»

Останнім часом, кажучи про автоматизацію роботи архівної служби, часто вживають термін «електронний архів».

Під електронним архівом розуміються база документів на електронних носіях та програмні засоби, що дозволяють здійснювати пошук необхідної інформації.

Основні завдання і проблеми, що виникають при розробці програмного забезпечення - зберігання і обробка величезних інформаційних ресурсів, збереження документів у визначених форматах, їх реквізитів та посвідчень, розмежування прав і захист доступу до баз. Отже, головною умовою створення електронних архівів є існування документа в електронному вигляді.

Архіви підприємств накопичуються роками, деякі - десятиліттями. Природно, за весь цей час зібрані колосальні обсяги архівних документів. З метою оперативного обліку та розшуку документів створюються системи науково-довідкового апарату (НСА). Організація обліку справ і документів являє собою створення бази даних з інформацією про склад і зміст фонду. У традиційної ручної організації системи НСА існує цілий ряд перехресних архівних довідників, що грають першорядну роль у пошуку [24].

У 1996 році була затверджена Програма інформатизації архівної (1997-2000), відповідно до якої планувалося створити правові, нормативні і методичні документи, що регулюють питання застосування автоматизованих технологій, статусу машинозчитуваних документів, стандарти та нормативи опису документів, типові рішення (автоматизовані архівні технології, загальногалузеві бази даних) і забезпечення їх сумісності та наступності.

В даний час в архівній справі процес впровадження автоматизованих архівних технологій (ААТ) розвивається за двома напрямками:

Централізована розробка і впровадження типових баз даних за основними напрямами роботи державних архівів (від комплектування до використання). Головною організацією і розробником баз даних є Всеросійський науково-дослідний інститут документознавства та архівної справи (ВНИИДАД). Мета роботи - розвиток перспективних архівних технологій комп'ютерної підтримки основних функцій архівних установ.

"Стихійна" комп'ютеризація, здійснювана самими архівами і знаходить своє вираження в розробці баз даних, виходячи з потреб архівів, вимог споживачів інформації, програм комп'ютеризації, прийнятих архівом, економічних і кадрових ресурсів, а також інших факторів [7].

Електронний архів є результатом інформатизації архівної справи, саме тому його розвитку в Україні приділено значну увагу на законодавчому рівні.

Електронний архів визначається як: 1) сукупність організаційних, програмно-апаратних засобів для збереження електронних документів та інших даних в електронному вигляді; 2) програмно-апаратний комплекс, що автоматизує архівну діяльність стосовно до одиниць зберігання в цифровому виді.

Електронні архіви, як правило, формуються: з окремих електронних документів, які об'єднують в електронні справи й за результатами роботи програмно-технічних комплексів автоматизації архівної діяльності.

Функціями електронних архівів є:

- організація зберігання електронних версій документів й облікової інформації;
- установлення й підтримка логічних зв'язків між документами;
- організація пошуку документів;
- забезпечення доступу до облікової інформації й електронних документів відповідно до прав доступу;
- ідентифікація електронних документів за їх реквізитами;
- формування звітів про роботу користувачів з електронним архівом;

Реалізацію функцій забезпечують основні підсистеми електронного архіву, який традиційно складається із:

- систем уведення/виведення – для перетворення паперової документації в електронний вид і навпаки, що забезпечують уведення й реєстрацію документів;
- систем оперативного електронного архіву – для зберігання інформації оперативного використання й нагромадження інформації перед записом її на носії довгострокового зберігання;
- систем довгострокового зберігання – для довгострокового зберігання величезних обсягів даних, до яких звертаються нерегулярно;
- систем додатків користувача, які забезпечують доступ до інформації архіву у файл-серверному режимі або завдяки використанню систем автоматизації [29].

Основні переваги електронних архівів:

- зв'язок електронного документа з паперовим джерелом, що дозволяє в переважній більшості випадків обійтися без доступу до паперового документу, а в разі необхідності роботи з паперовим документом швидко його знайти;
- реалізація концепції ILM (Information lifecycle management), що дозволяє переносити інформацію з оперативного зберігання до архівного з відповідною зміною носія інформації для здешевлення зберігання і підвищення надійності зберігання;
- розподіл прав і процедур доступу згідно корпоративним регламентам.

Електронні архіви дозволяють:

- знизити витрати на зберігання: велика частина довідкових запитів може бути задоволена за допомогою електронних образів документів, завдяки чому знижуються вимоги до приміщень, персоналу та інших ресурсів для роботи архіву;
- значно скоротити втрати і пошкодження архівних документів за рахунок зменшення потреби в оригіналах;

- знизити обсяг копіювальних робіт завдяки доступу до електронних образів документів;
- значно спростити перенесення документів з оперативного зберігання до архівного;
- контролювати ланцюжок запитів та отримання інформації, запобігаючи несанкціонований доступ та копіювання документів [25].

2.2. Можливості архіву електронної документації

Сканування, оцифрування, розпізнання та імпорт документів

В електронний вигляд можуть бути автоматизовано переведені значні обсяги паперових документів. Для виконання операцій сканування, оцифрування, розпізнання, верифікації та імпорту даних в електронний архів використовуються прогресивні програмно-апаратні рішення.

Сортування і маршрутизація

Уже на етапі сканування Ви можете здійснити автоматичне сортування документів за каталогом архіву. Для цього при розпізнаванні типових документів задаються певні поля (тип документа, назва, автор та ін.) і встановлюються маршрути їх відправки у певні розділи архіву і / або відправка певним користувачам.

Управління електронним архівом

Класифікатор електронного архіву легко налаштовується під конкретну організацію. Усі архівні та поточні документи надходять у задані розділи каталогу. Це може здійснюватися в ручному або автоматичному режимі. Для цього на допомогу співробітникам наявний спеціально призначений для користувача інтерфейс для роботи зі сховищем архіву електронної документації. За допомогою цього інтерфейсу можна створювати і супроводжувати систему каталогів, здійснювати введення і класифікацію нової інформації в архіві, організувати доступ до інформації зовнішніх користувачів.

Надійність і безпека

Надійне зберігання документів – наявність систем резервного копіювання і відновлення даних

Виключення зносу / втрат оригіналів паперових документів

Забезпечення цілісності інформації, у тому числі можливість зберігання всіх версій документів

Можливість шифрування

Регламентация прав доступу до документів

Можливість відновлення і перегляду архівних віддалених документів

Реєстрація та зберігання всіх дій із конкретним документом (хто, коли і які дії здійснював)

Захист від несанкціонованого доступу до документів, умисного або випадкового знищення інформації [9].

Обсяги архівної інформації та поточного документообігу

Найчастіше основними проблемами документообігу великих організацій є великі обсяги документів, накопичених десятиліттями і об'ємний поточний потік документів. Наші рішення розроблені з урахуванням специфіки документообігу і обсягів архівного зберігання в таких організаціях і призначені не лише для роботи з архівом, але й на поточний документообіг організації.

Територіальна розподіленість

Практично всі організації – це мережа територіально розподілених об'єктів в областях, містах, районах. Упровадження архіву електронної документації в такому випадку дозволяє досить швидко синхронізувати загальну базу: документ, введений в архів в одній установі, відразу стає доступний усім дозволеним користувачам всієї організації.

Оцінка і аналіз документів

Багатьом організаціям періодично доводиться проводити аналіз документації, оцінювати її повноту та відповідність наявним нормам.

Завдяки систематизованій інформації в електронному архіві, будь-який аналіз можна здійснити досить швидко, без істотних витрат і робити це в будь-який час. Більш того, у комплексі з додатками з обробки інформації електронний архів дозволить отримувати дані для підготовки паперових документів, що надсилаються звичайною поштою.

Доступ до архіву

Документи переведені в електронний вигляд і структуровані в системі каталогів. Тепер Ви можете швидко і зручно шукати будь-які документи. Ви можете в ручному режимі шукати документи в розділах каталогу або здійснювати розширений пошук за метаданими, або виконувати контекстний пошук.

Це не повний перелік усіх можливостей і технічних особливостей архіву електронної документації. При розробці електронного архіву фахівці враховують вимоги конкретної організації. Компанія «Софт Експаншен Україна» пропонує створення електронних архівів на базі платформ Alfresco, Docsvision, EMC Documentum, Microsoft SharePoint [22].

2.3. Концептуальні засади комп'ютеризації архівної справи

Застосування інноваційних технологій в організацію традиційних процесів діяльності архівних установ вимагало окреслення концептуальних засад їх впровадження на основі фундаментального наукового осмислення. Їх розробка та оприлюднення пов'язані з загальнодержавною тенденцією залучення інноваційних технологій в багатопланову діяльність суспільства, що було підтверджено прийняттям у 1998 р. Законів “Про Національну програму інформатизації” та “Про Концепцію Національної програми інформатизації”.

Концепція інформатизації галузі підтвердила необхідність реалізації комплексної системи наукових, організаційних, науково-методичних та технологічних чинників, що здатні забезпечити функціонування архівної справи в період впровадження інноваційних технологій, формування електронних архівних ресурсів, побудови мережі локальних БД та їх інтеграції до галузевої інформаційної мережі. При цьому зазначалося, що загальною метою інформатизації галузі є оперативний та повноцінний доступ до документальних ресурсів суспільства [6].

Відповідно до концепції процес інформатизації передбачає вирішення трьох взаємопов'язаних груп завдань:

1. Науково-архівознавчі: полягали в окресленні пріоритетів щодо комп'ютеризації процесів комплектування, обліку, використання, зберігання документів; визначенні методики каталогізації; уніфікації опису архівних масивів для інформаційних систем, стандартизації профільної термінології тощо.
2. Інформаційно-технологічні: окреслювалися вибором оптимального програмного продукту, відповідно до специфіки об'єктів комп'ютеризації; вимогами до технічного забезпечення; побудовою інформаційних систем та мереж; підтримкою їх функціонування, захисту, необхідністю модернізації програм та технопарків.

Науково-організаційні та управлінські: вимагають комп'ютеризації різнопланової організаційної роботи, що відповідає реалізації науково-архівознавчих та інформаційно-технологічних завдань.

На думку розробників документу, інформатизацію галузі доцільно було б проводити у два етапи на базі системного комп'ютерного комплексу архівної справи (СККАС). На першому етапі передбачалося провести комп'ютеризацію централізованого комплектування та обліку архівних документів, шляхом побудови електронної системи, яка забезпечить інтеграцію окремих БД та інформаційного ресурсу до бази ГАУ чи УДНДІАСД. На цьому етапі головним об'єктом інформатизації визначалася облікова інформація рівня установи (джерела комплектування) та рівня архівного фонду, що відповідало завданням системи “Фондовий каталог”, який відображає сукупний інформаційний ресурс галузі на найвищому рівні узагальнення. Другий етап передбачав створення локальних мереж в окремих установах з функціями усіх технологічних циклів та їх подальшу інтеграцію до загальної мережі галузі [21].

Концепція наголошувала, що структура Національного архіву, зобов'язана відповідати вимогам цілісності архівних ресурсів загальнодержавного значення та виокремлювати в ньому найціннішу ретроспективну інформацію, забезпечувати збереження архівних документів на електронних носіях, гарантувати умови доступності архівної інформації шляхом впровадження інноваційних технологій, здійснювати перспективне планування наукових досліджень щодо забезпечення ефективного функціонування галузі в умовах інформатизації, координувати процеси документотворення, документозберігання та документообігу [17].

Використання інноваційних технологій для збереження фондів та оцифрування документів вимагало розробки науково-методичних засад інформатизації самого комплексу організаційних робіт, тобто супроводу дій у вигляді БД з функціями програмно-інформаційного комплексу, який було запропоновано А.К.Шурубурою.

Цей програмний продукт може складатися з трьох підсистем: документально-бібліографічної (науково-технічна інформація з консервації і реставрації документів); фактографічної (інформація з фізичного стану документу); експертної (інтелектуально-довідкова система для фахівців з консервації, реставрації та відтворення документів на електронних носіях). Проект інформаційного комплексу повинен забезпечити планомірний підбір джерел для реставрації чи електронного відтворення з метою формування фонду страхових копій [27].

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОЦИФРУВАННЯ АРХІВІВ

Першочерговим важливим елементом будь-якої інформаційної структури є не тільки технологія передачі інформації, а й самі інформаційні ресурси, їх організація та репрезентація. Тому головними засадами організації галузевої інформаційної структури є забезпечення телекомунікаційного доступу до інформації, що в умовах виконання завдань формування Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів є пріоритетними питаннями.

На сьогодні доступ до традиційних архівів забезпечується, головним чином, за допомогою комплексу взаємопов'язаних архівних довідників, створених установами на єдиних методичних засадах. За формою передачі інформації традиційний ДА складається з каталогів, картотек, описів, реєстрів, довідників, путівників та покажчиків (тематичних, пофондових, міжфондових, міжархівних). Але наявні сучасні традиційні довідкові системи не гарантують повноти розшуку необхідної інформації та гальмують використання інформаційних ресурсів України, що пояснюється відсутністю системи ефективного доступу до архівної інформації [19].

Для забезпечення інформаційних потреб суспільства сьогодні вже недостатньо використовувати лише інформацію, закладену до традиційних пошукових засобів, на пошук якої відволікається велика кількість співробітників, що, як з огляду на оперативність та вичерпність наданої інформації, так й з економічної точки зору не завжди є виправданим. За зауваженням Н.М. Христової, низький рівень організації та використання існуючої традиційної системи вторинних документних ресурсів спонукає архівістів до створення нового типу каталогів із застосуванням інноваційних технологій [13].

Потрібність у вирішенні цього питання виникає з огляду на необхідність вдосконалення всіх ланок інформаційних засобів в діяльності архівів, розробки нових форм та методів обробки документних масивів,

удосконалення складу та структури ДА, методики розробки алгоритму побудови довідників за новими технологіями.

Системі традиційного ДА притаманні принципи централізації, інформативності (охоплення як окремого документу, так і цілісних документних комплексів), вторинності по відношенню до сукупного документального масиву НАФ; ієрархічності (взаємопідпорядкованість та взаємозалежність усіх його елементів), динамічності (внесення кількісних чи якісних змін та доповнень), що в повному обсязі відповідають вимогам ДА, створеному з залученням електронних технологій. Причому при формуванні як електронних, так й традиційних вторинних інформаційних ресурсів, враховуються національні та державні пріоритети. Але головним принципом та великою перевагою модернізованого ДА є оперативність, відсутність меж отримання інформації як в часовому, так і в просторовому полі (при використанні Web-технологій).

Трансформація професійного іміджу архівної установи, від зберігача історико-культурної спадщини до установи комунікаційного середовища міжархівного взаємозв'язку та кооперації, виступає передумовою та головним чинником входження масиву НАФ до інформаційної інфраструктури суспільства [28].

Практичне впровадження інноваційних технологій при створенні уніфікованого ДА виокремило два напрямки побудови вторинних електронних інформаційних продуктів: 1) створення зведених банків даних архівної інформації рівня фонду, побудованого на описі картки фонду; 2) створення тематичних БД з використанням опису документів та справ, який розроблявся окремо до кожної БД та відповідав її призначенню.

Модернізація ДА відкриває перед установами перспективу створення електронних масивів як складових сегментів для формування інформаційних систем. Тому ключова позиція в її розробці спирається на організацію кооперативної системи, яка складалася з комплексу електронних ресурсів

окремих архівних установ, сформованих за єдиними правилами ідентифікації документів та доступу до них.

Традиційно діяльність архівних установ охоплює відбір, експертизу, опис, збереження та репрезентацію документів й вторинних інформаційних продуктів на них. Але в сучасних умовах глобалізації на перше місце виходить формування галузевого інформаційного середовища та забезпечення віддаленого доступу до інформації шляхом інтелектуалізації послуг, які забезпечуються електронними технологіями.

Пошук інформації в електронному здійснюється на основі використання технологічних можливостей інформаційно-пошукової системи, структура якої будується в процесі зміни та створенні нового образу для конкретного інформаційного елементу, що здійснюється за уніфікованими для всієї системи правилами. Ці нові образи документів є засобом пошуку у документно-інформаційних масивах, де процес перетворення є індексуванням, а створені ним образи – пошуковими образами документів, що створюються за допомогою формалізованих (штучних) інформаційно-пошукових мов [30].

Головними вимогами до інформаційно-пошукових мов виступають уніфікація, можливість корекції, доповнень, зручність доступу до інформації. Вагоме пізнавально-пошукове навантаження в інформаційно-пошукових мовах має термінологічна або тематична лексема (її семантична характеристика). Іншу групу лексичних одиниць інформаційно-пошукових мов складають ідентифікатори та локалізатори (авторитетні дані, географічні назви, цифрові характеристики та параметри). Пошуковий образ документу використовує й інші різновиди інформаційно-пошукових мов – класифікації та дескриптори.

Таким чином, збереження інформації в електронному форматі дає можливість її багатоаспектного та оперативного пошуку шляхом об'єднання функцій різноманітного за призначенням ДА;

забезпечити єдиний формат вводу та доступу до електронних ресурсів завдяки уніфікованим програмним продуктам та паралельного виконання облікових та пошукових функцій.

Формування багатофункціонального електронного інформаційно-пошукового апарату, який складається з ієрархічної системи раніше створених вторинних документних масивів, здійснюється завдяки технологічному процесу ретроконверсії традиційних архівних довідників та конвертації до єдиної програмної платформи раніше створених БД. Ці методи теж базуються на впровадженні уніфікованих правил опису документів, окресленні меж ретроконверсії першочергових масивів інформації, актуалізації цього інформаційного ресурсу в мережах світового рівня. Завдяки цьому, зведені каталоги підвищують свою оперативність та сприяють задоволенню потреб суспільства в різноплановій архівній інформації [10].

Таким чином, аналізуючи перелічені електронні ресурси, можемо констатувати, що в діяльності архівних установ на перший план виходять проблеми запровадження прямих інформаційних зв'язків як з регіональними, так і з зарубіжними архівними установами, інтеграції вітчизняних архівних ресурсів до глобальної інформаційної мережі, опрацювання методики доступу до світових документних масивів, зокрема Україніки, що сприятиме побудові єдиного інформаційного історико-культурного середовища країни. Отже, підсумовуючи все накопичений досвід інформатизації та окреслюючи перспективу розвитку галузі респонденти пов'язують її, насамперед, з покращенням фінансування.

Наповнення комп'ютерного парку, використання уніфікованого програмного продукту, створення структурних підрозділів в установах; підвищення рівня кваліфікації усіх співробітників установи, залучення високотехнологічного обладнання для оцифрування та зберігання архівних масивів, фінансова підтримка власних сайтів та їх входження до інтегрованого архівного інформаційного поля з виходом до глобальної

мережі, впровадження вітчизняного аналогу Міжнародного стандарту архівного описання – ось основні завдання, які слід вирішити для виведення діяльності вітчизняних архівів на світовий рівень [16].

Висновок

Процес інформатизації українського суспільства розпочався одночасно з трансформацією діяльності архівних установ завдяки залученню комп'ютерних технологій у процесі опрацювання документальних потоків та масивів, створення на їх базі інформаційних продуктів та репрезентації останніх в телекомунікаційних мережах. Рівень запровадження інноваційних технологій інформатизації галузі визначався станом вітчизняного та світового інформаційного простору, державною політикою щодо стратегії розбудови інформаційного суспільства в Україні та конкретними проектами.

Поширення інноваційних технологій сприяло вдосконаленню традиційних процесів в архівних установах. Вони охопили управлінські та організаційні функції галузі, але найбільшого використання набули у підвищенні рівня інформативності шляхом створення електронних вторинних інформаційних продуктів, впровадження Web-технологій. Аналіз шляхів інтелектуалізації доступу дозволив розкрити еволюцію методики опису архівних документів, яка постійно вдосконалювалася та уніфіковувалася відповідно до вимог міжнародних стандартів та принципів, покладених в основу створюваних інформаційних продуктів [14].

Процес інформатизації галузі дозволяє зробити висновок, що, незважаючи на певні недоліки у залученні інноваційних технологій, в Україні створені засади віртуалізації архівних ресурсів. Впровадження телекомунікаційних технологій надає можливість ототожнити сукупний фонд архівних установ як єдиний електронний масив архівної інформації, що сприятиме утворенню електронного чи віртуального архіву та забезпечить інформацією користувачів в віртуальному середовищі.

Відсутність відповідного державного фінансування, незадовільний стан щодо програмних продуктів та технічних засобів на державному ринку, висока вартість послуг провайдерів, невелика кількість чи відсутність сучасної потужної техніки в архівах чинять перешкоди ідеї створення ЕА.

Тому перспективи його реального формування є завданням на майбутнє, вирішення якого прямо пов'язане з розв'язанням недоліків сьогодення в архівній галузі.

Інформатизація архівних установ, яка є складовою частиною Національної програми інформатизації, подальших фундаментальних науково-теоретичних та науково-практичних досліджень. Розробка науково-методичного супроводу інформатизації технологічних процесів передбачає кооперацію зусиль науковців документно-інформаційного напрямку на базі. З нових позицій повинні розглядатися взаємозв'язки архівів та фондоутворювачів, що вимагає розробки нової концепції отримання, використання та зберігання масивів електронної управлінської документації.

У роботі визначено завдання щодо перспектив інформатизації архівної галузі. Найближча перспектива на сьогодні полягає у реалізації тих завдань, які окреслені стратегією держави щодо формування Національного електронного інформаційного ресурсу. Сучасні технології спрощують створення інформаційних продуктів, які покликані більш повно розкривати зміст архівних фондів та сприяти формуванню єдиного тематичного масиву документів, що розпорошені по різних сховищах. Позитивне вирішення завдань Програми інформатизації галузі сприятиме ліквідації незадовільного стану комп'ютерного парку та уніфікації програмного забезпечення архівних установ [18].

Список використаної літератури

1. Про затвердження Порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 верес. 2003 р. № 1433 // Офіційний вісник України. – 2003. - № 37. - Ст. 1989.
2. Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 верес. 1999 р. № 1716 // Офіційний вісник України. – 1999. - № 38. - Ст. 1904.
3. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3814/ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. - № 15. – Ст. 86.
4. Про невідкладні заходи щодо розвитку архівної справи: Розпорядження Президента України від 2 верес. 2000 р. № 273/2000-рп // Урядовий кур'єр. - 2000. - № 161. – С. 2.
5. Архівознавство: Підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів України Вид. 2-ге, виправ. і допов. / За загальною ред. Я.С.Калакури та І.Б.Матяш. – К.: Видавн. дім „КМ Академія”, 2002. – 356 с.
6. Боряк Г.В. Інформатизація архівної справи. [Електрон. ресурс]. Спосіб доступу: URL: http://www.archives.gov.ua/Publicat/Visnyk/v-2000-3_6.php - Загол. з екрану.
7. Дубровіна Л.А. „Архівна та рукописна Україніка”: до проблеми об'єкта археографічного та інформаційного опису в системі НАІС // Рукописна та книжкова спадщина. Українські археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів.– К., 1994. - Вип. 2. – С. 189-209.
8. Дубровіна Л.А. Опис рукописних книг: бібліографія, археографія, кодикографія // Бібліотечний вісник. – 1993. - № 1-2. – С.12-23.
9. Дубровіна Л.А. Основні положення концепції комп'ютеризації архівної справи // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 1998. – Т. 3. – С. 6-17.

10. Дубровіна Л.А., Боряк Г.В., Кіржаєв С.М. Національна архівна інформаційна система (НАІС: актуальні проблеми „Архівної та рукописної Україники” і шляхи створення зведеної бази даних на бібліотечні, музейні та архівні колекції, фонди) // Бібліотечний вісник. – 1993. - № 3-4. – С. 58-64.
11. Захарченко Т.М. Створення електронних версій фондів каталогів у державних архівах України // Вісник Державного комітету архівів України. – 2002. – Вип. 2 (10). – С. 211-213.
12. Збережімо архівно-документальну спадщину українського народу: Інтерв'ю з Нач. Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України Р.Я.Пирогом // Архіви України. – 1998. - № 1-6. – С. 4-8.
13. Іствуд Т. Експертиза цінності електронних документів / Пер. з англ. Г.В.Папакін // Архіви України. – 2002. - № 1-3 (249). – С. 232-236.
14. Качковський О. Автоматизована інформаційно-пошукова система (з досвіду створення) // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий науковий зб. – Вип. 5: Архіви – складова інформаційних ресурсів суспільства. – К., 2002. – С. 63-66.
15. Кисельов І. Про автоматизовану інформаційну систему архіву // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 1997. – Т. 2. – С. 29-32.
16. Корольов Б. Особові архівні фонди та їх впровадження у путівниках і покажчиках. // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий наук. зб. / Редкол.: Р.Я.Пиріг (голова) та ін. – Вип. II: Архівознавчі читання. – К., 2000. – С. 85-90. (280 с.)
17. Коршунов О.П. Система документальних комунікацій (СДК) // Вестник МГУКИ. – 2003. - № 2. – С. 121-126.
18. Кузнецова Л. Нормативно-методична база з організації діловодства в установах, підприємствах і організаціях // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 2002. – Т. 8 – С. 289-292.
19. Ляхоцький В., Селіверстова К. Організація архівної справи в Україні: тенденції, шляхи модернізації (до концепції визначення прогностичної

- моделі архівної системи XXI ст.) // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 1999. – Т.4. – С. 33-52.
20. Ляхоцький В.П. УДНДІАСД: з історії підходів до автоматизації й інформатизації архівної галузі України. [Електрон. ресурс]. Спосіб доступу: URL: <http://www.scarch.kiev.ua/Publicat/ua.html> - Загол. з екрану.
21. Матеріали до розробки концепції діяльності Інституту української археографії. До Всеукраїнської наради „Українська археографія сьогодні: проблеми і перспективи”. Київ, 16-18 груд. 1992р.–К., 1992. – С. 3-5.
22. Національна архівна інформаційна система „Архівна та рукописна Україніка” і комп’ютеризація архівної справи в Україні. Вип. 1. Інформатизація архівної справи в Україні: сучасний стан та перспективи: Зб. наук. праць. – К., 1996. – 308 с.
23. Національна архівна інформаційна система: Структура даних. (Матеріали для обговорення) Розроблено Л.А.Дубровіною, за участю О.В.Соханя. – К., 1994. – 46 с.
24. Новохатський К., Скрицька Л. Проект Концепції забезпечення національних інтересів України в архівній справі // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 2002. – Т. 8. – С. 53-79.
25. Огорокова Л., Левченко Л. Створення страхового фонду на цифрових носіях в Держархіві Миколаївської області (з досвіду роботи) // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 2000. – Т. 6. – С. 85-87.
26. Сохань П. Українська археографія та джерелознавство: здобутки, проблеми, перспективи // Пам’ять століть. – 2001. - № 2. – С. 11-19.
27. Хрестоматія з архівознавства: Навч. посіб. для студ іст. спец. вищ. навч. зак. / ДКАУ, УНДІАСД; Наук. ред. І.Б. Матяш; Упоряд.: Г.В.Боряк, І.Б.Матяш, Р.Я.Пиріг. – К.: Вид. дім „КМ Академія”, 2003. – 408 с.
28. Христова Н. Перспективи розвитку системи каталогів до архівних документів у державних архівах України // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий науковий збірник / Редкол.: Р.Я.Пиріг (відп. ред.) та ін. – Вип. I: Архів і особа. – К., 1999. – С. 72-77.

29. Шейко В.В., Смоляницький Б.М. Інтернет у сучасному світі // Вісник ХДАК. Вип. 1. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика. Збірник наукових праць / Відп. ред. Н.М.Кушнарєнко, проф. д-р пед. наук, академік Міжнародної академії інформатизації. – Х., ХДАК, 1999. – С. 137-
30. Шурубурє А. Збереження документів Національного архівного фонду України – природознавча проблема архівознавства // Архівознавство. Археографія. Джерелознавство: Міжвідомчий науковий збірник / Редкол.: Р.Я.Пиріг (голова) та ін. – Вип. 3: Джерелознавчі дисципліни. – К., 2001. – С. 34-40.